

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Магістерська робота

з теми:

«Наступність розвитку зв'язного мовлення молодших школярів у мовленнєво-ігровій діяльності»

Виконала: студентка 2 курсу,
групи РОб1-М17 групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Шевченко Катерина Миколаївна

Керівник: **Третяк Н.В.**, кандидат
філологічних наук, доцент
Рецензент: **Гордійчук М.С.**, кандидат
педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2018 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБОМ НАВЧАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ НАВЧАННЯ	12
1.1. Психолого-педагогічні та лінгвістичні особливості мовленнєвого розвитку учнів.....	12
1.2. Розвиток мовлення молодших школярів засобом навчально-ігрової діяльності.....	17
1.3. Специфіка і структура гри в процесі навчання	25
1.4. Місце і роль гри в системі навчання української мови.....	31
Висновки до 1 розділу	38
РОЗДІЛ 2. ГРА ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	41
2.1. Різновиди ігор та їх практичне впровадження у навчальну діяльність ..	41
2.2. Типологія навчально-ігрових вправ і завдань.....	53
2.3. Аналіз результатів педагогічного експерименту.....	67
Висновки до 2 розділу.....	81
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87

ВСТУП

Актуальність обраного напрямку дослідження зумовлена сучасними вимогами до мовної освіти, пошуками ефективних методів і прийомів актуалізації опорних знань з мови, умінь і навичок, потрібних для подальшого сприймання лінгвістичного матеріалу.

Відомо, що основна мета навчання рідної мови полягає у формуванні особистості, яка володіє вміннями і навичками вільно користуватись мовними засобами. Навчання рідної мови відбувається в рамках особистісно-орієнтованого підходу, який враховує рівень мовного розвитку та мовні здібності, індивідуальні особливості кожної дитини і стимулює творчі прояви особистості. Зважаючи на вікові особливості дітей молодшого шкільного віку, де переважають ігрові інтереси, довільна поведінка, наочно-образний характер мислення, практичне ставлення до розв'язування завдань, доцільно в поурочній роботі з кожного предмета застосовувати елементи гри в поєднанні з бесідою, елементами самостійної роботи, спостереженнями.

Гра як феноменальне людське явище найбільш детально розглядається в таких галузях знання, як психологія і філософія. У педагогіці і методиці викладання більше уваги приділяється іграм дошкільників (Н. А. Короткова, Н. Я. Михайленко, А. І. Сорокіна, Н. Р. Ейгес тощо) і молодших школярів (Ф. К. Блехер, А. С. Ібрагімова, Н. М. Конишева, М. Т. Саліхова та ін.) Це пов'язано з тим, що педагоги розглядають гру як важливий метод навчання дітей саме дошкільного та молодшого шкільного віку. Ряд спеціальних досліджень з ігрової діяльності дошкільнят здійснили видатні педагоги нашого часу (П. П. Блонський, Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, Д. Б. Ельконін та ін.) Аспекти ігрової діяльності в загальноосвітній школі розглядалися С.В. Арутюняном, О.С. Газмановим, В.М. Григор'євим, О.А. Дьячковою, Ф.І. Фрадкіним, Г.П. Щедровицьким та ін.

У перебудовний період відбувся різкий стрибок інтересу до навчальної гри (В. В. Петрусінський, П. І. Підкасистий, Ж. С. Хайдаров, С. А. Шмаков, М.

В. Кларін, А. С. Прутченков та ін) . У сучасній школі виникає нагальна потреба у розширенні методичного потенціалу в цілому, і в активних формах навчання зокрема. До таких активних форм навчання, недостатньо освітлених в методиці викладання початкової школи, відносяться ігрові технології.

Ігрові технології є однією з унікальних форм навчання, яка дозволяє зробити цікавими і захоплюючими не тільки роботу учнів на творчо-пошуковому рівні, але й буденні кроки з вивчення російської мови. Цікавість умовного світу гри робить позитивно емоційно забарвленої монотонну діяльність із запам'ятовування, повторення, закріплення чи засвоєння інформації, а емоційність ігрового дійства активізує всі психічні процеси і функції дитини. Іншою позитивною стороною гри є те, що вона сприяє використанню знань у новій ситуації, таким чином засвоюваний учнями матеріал проходить через своєрідну практику, вносить різноманітність і інтерес у навчальний процес.

Значення гри неможливо вичерпати й оцінити розважально-реактивними можливостями. У тому і є її феномен, що, будучи розвагою, відпочинком, вона здатна перерости в навчання, у творчість, у терапію, у модель типу людських відносин і проявів у праці.

Гру як метод навчання, передачі досвіду старших поколінь молодшим люди використовували з давніх-давен. Широке застосування гра знаходить у народній педагогіці, у дошкільних і позашкільних установах. У сучасній школі, що робить ставку на активізацію та інтенсифікацію навчального процесу, ігрова діяльність використовується в таких випадках:

- як самостійні елементи в технології для засвоєння поняття, теми та навіть розділу навчального предмета;
- як елемент більш загальної технології;
- як урок або його частини (введення, контроль);
- як технологія позакласної роботи.

Поняття “ігрові педагогічні технології” включає досить велику групу методів і прийомів організації педагогічного процесу у формі різних педагогічних ігор. На відміну від ігор взагалі, педагогічна гра має істотну ознаку — чітко поставлену мету навчання й відповідні їй педагогічні результати, які можуть бути обґрунтовані, виділені в явному вигляді й характеризуються навчально-пізнавальною спрямованістю. Ігрова форма занять створюється на уроках за допомогою ігрових прийомів і ситуацій, що виступають як засіб спонукання, стимулювання до навчальної діяльності.

Реалізація ігрових прийомів і ситуацій при визначеній формі занять відбувається за такими основними напрямками:

- дидактична мета ставиться перед учнями у формі ігрового завдання;
- навчальна діяльність підкоряється правилам гри;
- навчальний матеріал використовується в якості її засобу;
- у навчальну діяльність уводиться елемент змагання, що переводить дидактичне завдання в ігрове;
- успішне виконання дидактичного завдання пов’язується з ігровим результатом.

Мова є одним з найважливіших предметів у системі навчально-виховного процесу. Її особливе місце серед інших предметів визначається тим, що саме від знань, умінь, навичок з мови залежать успіхи школярів в оволодінні знаннями з усіх інших предметів, зростання їх загального культурного рівня. Мова є однією з найважливіших ознак і чинників освіченої, національно свідомої людини. Вона є найсильнішою зброєю в руках вдумливого педагога, а інколи і ефективний засіб впливу на учнів. Неможливо сформувати духовно багату, соціально активну особистість без оволодіння мовою як засобом спілкування, мислення і пізнання.

Зацікавити школярів мовою як предметом навчання можна передусім шляхом уникнення одноманітності, шаблону і схематизму в роботі над словом, позбавлення учнів необхідності нудно зубрити визначення і правила. Чітке і доказове опрацювання мовних явищ та варіювання форм, методів і

прийомів навчання, адекватних виучуваним фактам, є тими чинниками, які збуджують пізнавальний інтерес і стимулюють самостійне мислення школярів. У зв'язку з цим має бути належно оцінена роль і місце у навчальному процесі цікавих мовних матеріалів.

„Цікаві матеріали з мови – це дидактичні матеріали, що сприяють цікавості навчання", а „цікавість навчання – це фактор підвищення інтересу до занять з мови" [58, с. 11]. „Цікавість – це використання під час навчання різноманітних методичних прийомів і дидактичних засобів, щоб привернути увагу учнів, збудити у них інтерес до предмета, викликати прагнення до здобуття знань" [70, с. 9].

Загальноновизнаною вже стала думка, що по-справжньому організувати роботу над розвитком мовлення може вчитель, який добре знає найновіші дані лінгвістики, психології, психолінгвістики про природу живого мовного спілкування. Тому багато досвідчених педагогів висувають завдання навчити дітей цілком вільно володіти усним і писемним мовленням, зв'язно висловлювати свої думки, готувати невеликі усні виступи, повідомлення, говорити чітко, виразно і жваво. Таким чином, поняття розвитку зв'язного мовлення значно розширюється. Вчителі зрозуміли, що розвивати мовлення дітей лише на уроках, спеціально призначених до цього – недостатньо. Звідси відсутність комунікативної культури, обмеженість словникового запасу, невміння чітко висловлюватися в позаурочний час. Тому необхідно на кожному уроці при вивченні будь-якої теми розвивати в учнів уміння спілкуватися, тобто комунікативні уміння, оскільки саме вони є запорукою успішного формування соціально активної особистості.

Навчання української мови в загальноосвітній школі має забезпечити реалізацію практичних, освітніх, розвивальних і виховних цілей.

У школярів молодшого шкільного віку переважають ігрові інтереси, довільна поведінка, наочно-образне мислення, практичне ставлення до розв'язування завдань. Зважаючи на все це, доцільно у роботі з ними на

уроках української та англійської мов систематично застосовувати елементи гри у поєднанні з бесідою, елементами самостійної роботи.

Гра, як відомо, є провідною формою діяльності дитини в дошкільному віці, а в молодшому шкільному віці пріоритетною стає навчальна форма. Не секрет, що чимало видатних педагогів справедливо звертали увагу на ефективність використання ігор у процесі навчання. І це зрозуміло. В іграх особливо повно і часом несподівано виявляються здібності не тільки дитини, а й дорослої людини.

Щоб оцінити значення і місце цікавих завдань та ігрових форм роботи, потрібно насамперед наголосити, що використання їх ставить за мету не розважати, а навчати школярів, збагачувати їх знаннями в обстановці розкритості, задоволення і радості. „Зміст ніде не повинен приноситись у жертву цікавості" [54, с. 17]. Цікаві мовні матеріали не повинні знижувати рівень навчальної роботи, а, навпаки, нести мовознавчу інформацію, над якою учні із задоволенням або й захопленням працюють і яку легко, невимушено засвоюють.

У процесі добору таких матеріалів учитель, крім цікавості, враховує всі загальнодидактичні й методичні принципи навчання, зокрема науковість і доступність знань. Для цікавих завдань і лінгвістичних ігор добираються науково обгрунтовані мовні факти, які відповідають рівню підготовленості школярів і захоплюють їх. Цікаві завдання і мовні ігри — це, по суті, вправи, спрямовані на засвоєння й осмислення знань у жвавій, приємній атмосфері. Робота над ними викликає інтерес, збудження, а опора на емоційність сприяє кращому засвоєнню і запам'ятовуванню відомостей з мови. У кожному разі цікаві мовні матеріали передбачають досягнення дидактичної мети — розширення і зміцнення мовних знань, збагачення словникового запасу школярів й удосконалення їхнього мовлення.

Роль гри та її доцільність у навчальному процесі стали предметом дослідження багатьох провідних учених. Зокрема, Н.Я.Грипас, Н.А

Москаленко, В.О.Сухомлинського, К.Д., Ушинського, Б.Д.Ельконіна та інших [21; 49; 82; 87,92].

Особливої уваги заслуговує діяльність і педагогічна спадщина А.С.Макаренка, який писав: „Є ще один важливий метод – гра... Треба насамперед сказати, що між грою і роботою немає такої великої різниці, як дехто думає... У кожній хорошій грі є насамперед робоче зусилля та зусилля думки... Дехто гадає, що робота відрізняється від гри тим, що в роботі є відповідальність, а в грі її немає. Це неправильно: у грі є така сама велика відповідальність, як і в роботі, – звичайно, у грі хорошій, правильній...” [60, с. 367].

Сам А.С.Макаренко – яскравий взірець ігрової позиції педагога. Він на багатьох прикладах довів, що в житті дитячого колективу серйозна, відповідальна й ділова гра має посідати важливе місце. І педагоги зобов'язані вміти грати, підкреслював Антон Семенович. Така позиція забезпечувала особливий ігровий стиль усього колективу, робила життя його вихованців красивим. „У дитячому віці гра — це норма, і дитина повинна завжди гратися, навіть коли робить серйозну справу.

Урок має бути насичений такими вправами й іграми, які б дали змогу чергувати види діяльності учнів. Організм дитини потребує рухів, тому загальмованій під час уроку руховій енергії дітей необхідно дати вихід. Ігри на уроках мови, підпорядковані загальному навчальному завданню, допомагають розрядити обстановку на уроці, стимулюючи розумову активність учнів.

Щоб зробити урок більш успішним і продуктивним, треба підходити до нього з урахуванням індивідуальних особливостей дитини. З цього приводу В.О.Сухомлинський неодноразово висловлював думку про те, що кожна дитина по-своєму талановита. Тільки вона цього не знає, і не кожний учитель це знає. Тому в дитинстві необхідно розкривати „родзинку“. Необхідно знайти вид роботи, в якій вона була б корифеєм, створювати навколо неї певне середовище і, спираючись на позитивне, розвивати особистість дитини.

Таким видом роботи, на думку багатьох вчених, відомих педагогів є гра, яку можна і треба застосовувати на уроках рідної чи іноземної мов як під час вивчення нової теми, так і під час закріплення й перевірки знань молодших школярів, адже вона не тільки допомагає учням розвивати мовлення, вивчити нову лексику, мовні конструкції, а й допомагає подолати несміливість, повірити в себе, у свої сили, зблизитись з колективом.

Місце і роль ігрової технології в навчальному процесі, сполучення елементів гри та навчання багато в чому залежать від розуміння вчителем функцій педагогічних ігор. Гра – це школа професійного та сімейного життя, школа людських відносин. Але від звичайної школи вона відрізняється тим, що людина, навчаючись у ході гри, і не підозрює про те, що чомусь учиться. У звичайній школі неважко вказати джерело знань. Це вчитель – особа навчальна. Процес навчання може вестись у формі монологу (вчитель пояснює, учень слухає) і у формі діалогу (або учень ставить запитання вчителю, якщо він чогось не зрозумів й у стані своє розуміння зафіксувати, або вчитель опитує учнів з метою контролю). У грі немає джерела знань, що пізнається легко, немає учнів. Процес навчання розвивається мовою дій, учаться й учать усі учасники гри в результаті активних контактів один з одним. Ігрове навчання ненав'язливе. Гра здебільшого добровільна й бажана.

Отже, обрана тема надзвичайно важлива для глибокого її вивчення та практичного застосування в початковій школі. Її актуальність на сучасному етапі навчання мови є очевидною, а особливо з урахуванням нових напрямів у системі освіти, що дають простір для новаторства і впровадження в життя власних неординарних ідей та рішень. І саме гра, як найменш обтяжена умовностями та різного роду обмеженнями форма, найбільш сприятлива для застосування її в молодших класах, оскільки саме тут існують необмежені можливості для реалізації творчого потенціалу як вчителя, так і учнів.

Мета роботи – описати методику створення ігрових ситуацій на уроках рідної мови в початкових класах, описати мовні ігри та їх роль у формуванні та розвитку мовлення молодших школярів.

Гіпотеза роботи. Можливості учнів у підвищенні їхньої мовленнєвої компетенції потребують постійної систематичної роботи при вивченні будь-якої мовознавчої теми. Цьому значною мірою сприяють ігрові види роботи. Якщо проводити систематичну роботу з розвитку мовлення молодших школярів, впроваджуючи при цьому ігрове навчання, то краще засвоюється виучуваний матеріал, а засвоєні знання переходять у стійкі уміння та навички.

Для реалізації поставленої мети необхідно розв'язати логічно взаємопов'язані **завдання**:

1. Проаналізувати навчально-методичну та психолого-педагогічну літературу з обраної теми.
2. Обґрунтувати роль гри на уроках рідної мови в початкових класах.
3. Розглянути роль гри як засобу удосконалення мовленнєвих умінь молодших школярів.
3. Зазначити позитивні та негативні сторони подібної форми навчання.
4. Описати різновиди мовних ігор та методику їх використання у навчальному процесі.
5. Зробити конкретні висновки щодо доцільності використання гри на уроках української мови в початкових класах.

Об'єктом дослідження є процес навчання української мови учнів початкових класів у навчально-ігровій діяльності.

Предмет дослідження – зміст, методи, прийоми і форми розвитку усного і писемного мовлення учнів у навчально-ігровій діяльності.

Для реалізації поставленої мети і завдань використано такі **методи** наукового дослідження:

а) **теоретичні**: теоретичний аналіз лінгвістичної, психологічної, психолінгвістичної, методичної літератури, програм, підручників для окреслення проблематики дослідження і створення теоретичної моделі формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів у навчально-ігровій

діяльності; теоретичне осмислення наукових концепцій з питань досліджуваної проблеми та узагальнення педагогічного досвіду вчителів;

б) *емпіричні*: спостереження за доцільністю впровадження комунікативно-ігрового навчання на уроках рідної мови, діагностування рівня сформованості мовно-граматичних і мовленнєвих знань і вмінь; педагогічний експеримент; методи статистичної обробки і якісного аналізу даних експерименту.

Методологічними засадами дослідження є філософські положення щодо суспільної природи мови і мовлення як засобу спілкування й пізнання; положення про діалектичну єдність мислення, мови й мовлення; психологічна теорія мовленнєвої діяльності; психологічні й психолінгвістичні положення про природу й функції мовлення; системно-структурний підхід до аналізу навчальної та ігрової діяльності; психолого-педагогічні положення щодо ролі ігрової й навчальної діяльності в розвитку особистості дитини.

Теоретичну основу дослідження становлять праці психологів, психолінгвістів, дидактів і лінгводидактів про мовлення як специфічний вид діяльності (Жинкін М., Жуйков С., Зимня І., Леонтьєв О. О., Маркова А.), про формування мовленнєвих вмінь і навичок (Артемов В., Виготський Л., Левітов М., Платонов К., Савченко О., Супрун Л.), про комунікативне спрямування мовної освіти (Біляєв О., Скуратівський Л., Варзацька Л., Коваль Г., Мельничайко В., Купалова О., Капінос В.).

Практичне значення роботи. Матеріали роботи можуть бути застосовані у практичній роботі вчителів початкових класів, студентами педагогічних факультетів під час проходження педагогічної практики.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків і списку використаних джерел.

особливості мовних одиниць; б) презентація мовних одиниць, категорій і форм повинна здійснюватися через розкриття їх функціональної ролі в мовленні; в) вивчення мовних засобів має відбуватися у зв'язку з багатоаспектним процесом здійснення мовленнєвої діяльності; г) дотримання етапності у формуванні мовленнєвих умінь молодших школярів; д) формування й удосконалення умінь граматично правильного, точного, комунікативно доцільного вживання мовних засобів повинне здійснюватися в процесі створення зв'язних висловлювань.

Як засвідчили контрольні зрізи, в учнів експериментальних класів формування мовленнєвих умінь і навичок відбувалося інтенсивніше, ніж в учнів контрольних класів. Отже, результати формувального етапу педагогічного експерименту свідчать про ефективність розробленої методики формування мовленнєвих умінь і навичок учнів 2 класів, зокрема лексико-граматичних, уміння усно переказувати тексти, створювати власні усні висловлювання.

ВИСНОВКИ

Отже, формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів становить актуальну проблему сучасної лінгводидактики, оскільки ці вміння є важливим складником підвищення мовленнєвої компетентності молодших школярів. Мовленнєвий розвиток учнів має здійснюватися з урахуванням функціонально-комунікативного та діяльнісного підходів, застосування яких надає можливість організувати мовленнєву діяльність учнів на новому рівні, сприяє формуванню в молодших школярів умінь орієнтуватися в мовленнєвих ситуаціях, свідомо добирати й комунікативно виправдано вживати мовні засоби, удосконалювати висловлювання. Між функціональним і комунікативним підходами до вивчення української мови

інтегративним за сутністю компонентом стає навчально-ігрова діяльність учнів у процесі засвоєння мовних знань і вдосконалення мовленнєвих умінь.

Спираючись на аналіз психодидактичної і психолінгвістичної літератури, визначено психолого-педагогічні передумови ефективного формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів у процесі навчання української мови: 1) активізація емоційно-вольової сфери; чуттєвого досвіду, пам'яті, мисленнєвих процесів, уваги, уяви учнів; 2) урахування закономірностей функціонування мовних засобів у мовленні; 3) спостереження учнів над спеціально дібраним мовленнєво-ігровим матеріалом; 4) забезпечення мотивації мовлення; 5) організація ситуативно-ігрової мовленнєвої діяльності. Ефективність процесу формування мовленнєвих умінь учнів залежить від дотримання поетапності в їх формуванні: від мовних знань – до первинних (простих) мовленнєвих умінь, їх переведення в навичку й на цій основі – до формування мовленнєвих умінь. Важливе значення має також реалізація в навчальному процесі свідомого й інтуїтивного підходів (сприймання-розуміння, аналізу мовного і мовленнєвого матеріалу, наслідування зразкових текстів різних типів).

У процесі спостереження на уроках української мови, вивчення досвіду вчителів з'ясовано, що засвоєння мовних знань і розвиток мовлення учнів відбувається без достатнього взаємозв'язку між методами і прийомами організації навчально-ігрової діяльності в процесі розвитку мовлення учнів початкових класів. Як наслідок мовлення молодших школярів характеризується значною кількістю лексичних, граматичних помилок і недостатньою сформованістю умінь сприймати, відтворювати й створювати зв'язні висловлювання.

У процесі дослідження для забезпечення цілісності та доцільності роботи з формування мовленнєвих умінь молодших школярів було розроблено ігрові методи, прийоми навчання, різні типи мовленнєвих ігрових вправ і

завдань, що застосовуються в комплексі з метою опанування мовних знань як засобу формування мовленнєвих умінь.

Методика формування мовленнєвих умінь учнів початкових класів будувалася на основі загальнодидактичних і лінгводидактичних принципів навчання, найважливішими з яких є: взаємозв'язок навчання мови й мовлення; мотивація мовленнєвої діяльності; функціонально-комунікативна спрямованість навчання мови, розвиток дару слова й чуття мови, органічне поєднання мовленнєвої роботи з вивченням лексичного й граматичного матеріалу та ін.

З'ясовано, що ефективності експериментальної методики формування мовленнєвих умінь і навичок учнів сприяло оптимальне поєднання методів і прийомів навчання. Застосування пізнавальних, тренувальних, комунікативних методів відбувалось у взаємодії з відповідними навчально-ігровими методами: рольової гри, дидактичної гри, інтелектуальної гри, гри-фантазування; мовленнєво-ситуативної гри.

У процесі конструювання ігрових мовленнєвих вправ ми спиралися на такі групи навчальних вправ: рецептивні (засвоєння мовних знань), репродуктивні (відтворення мовленнєвих зразків), продуктивні (творення власних висловлювань). Система навчально-ігрових вправ експериментальної методики побудована таким чином, щоб вона відображала природу процесу становлення вмінь і навичок, тобто вправи були адекватними тим умінням і навичкам, які запроектовані в цілях навчання: мовні вправи (мовні знання й уміння), умовно мовленнєві вправи (частково мовленнєві уміння і навички), мовленнєві вправи (комунікативно-мовленнєві уміння). Групи вправ застосовувалися не ізольовано, а в постійному взаємозв'язку, комплексно. Добір і систематизація вправ здійснювалися відповідно до виучуваного програмового матеріалу, послідовність їх застосування відповідала меті й етапу формування мовленнєвих умінь в учнів.

У роботі визначено та обґрунтовано дидактичні умови, що впливають на реалізацію навчально-ігрової діяльності, а саме: а) доступність змісту гри

психологічним і віковим можливостям учнів початкових класів, їх навчальному досвіду, б) забезпечення потреб та інтересів; б) відповідність змісту навчально-пізнавальної гри меті й завданням уроку; в) дотримання рівноваги в процесі взаємодії навчальної й ігрової діяльності; г) урізноманітнення видів навчально-пізнавальних ігрових вправ і завдань у навчальному процесі.

Аналіз результатів експериментального навчання, який проводився у 2-х класах, засвідчив, що рівні сформованості мовленнєвих умінь в учнів ЕК виявилися значно вищими, ніж в учнів КК. Зокрема рівень сформованості лексико-граматичних умінь в учнів ЕК вищий на 18,6%, уміння усно переказувати текст – на 16,2%, створювати усні висловлювання на 15,4%, що підтверджує ефективність пропонованої методики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусенко І. Вплив гри на розвиток особистості і/ І.Андрусенко // Початкова освіта. — 2002. — №8(152). — С.8.
2. Антощук Є. Швидка педагогічна допомога. Ігри з іноземними словами // Початкова освіта. — 2000. — №10. — С.5.
3. Артемова О. Психолінгвістичний аспект дослідження мовленнєвої діяльності і мовленнєвого спілкування // Проблеми формування мовної особистості учнів середніх загальноосвітніх закладів : [зб. наукових праць] / Ольга Артемова. – Рівне, 2006. – С. 45-49.
4. Артемова Л.В.Окружающий мир в дидактических играх дошкольников / Л.В.Артемова. – М.: Просвещение, 1992. – 96с.
5. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів : Світ, 1990. – 232с.

6. Бадер В.І. Взаємозв'язок розвитку усного і писемного мовлення молодших школярів / В.І. Бадер. Автореф. дис. д-ра пед. наук. К., 2004. – 36с.
7. Беженова М.О. Цікава грамати́ка / М.О.Беженова, Є.О.Шкляревський. – Д.: Стакер, 1999.- 336с.
8. Беляєв О. М. Сучасний урок рідної мови / О. М. Беляєв. – К. : Рад. школа, 1981. – 176 с.
9. Білодід І.К. Роль усної літературної мови в мовній практиці суспільства // Закономірності розвитку українського усного літературного мовлення / І.К.Білодід. - К., 1981. - С.11.
10. Богуш А.М. Методика навчання української мови в дошкільних закладах / А.М.Богуш: Навч. посібник. - К.: Вища школа, 1993. - 327с.
11. Богуш А. М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи : [навч.-метод. посіб.] / А. М. Богуш, Н. І. Луцан. – К. : Слово, 2008. – 256 с.
12. Варзацька Л. О. Інтегровані уроки рідної мови і мовлення в перших класах загальноосвітніх шкіл: [методичний посібник] / Л. О. Варзацька. – К. : Юніверс, 2000. – 144 с.
13. Варзацька Л. О. Рідна мова й мовлення. Розвивальне навчання в початкових класах: [монографія] / Л. О. Варзацька. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2004. – 312 с.
14. Вашуленко М. Навчання української мови у 2 класі / Микола Вашуленко // Початкова школа. – 2003. – №1. – С. 42-46.
15. Вашуленко М. С. Навчання української мови в 2 класі : [метод. посіб.] / М. С. Вашуленко, К. І. Пономарьова. – [2-ге вид., допрац. і переробл.] – К.: Освіта, 2011. – 192с.
16. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте : психологические очерки: [книга для учителя] / Л. С. Выготский. – М. : Просвещение, 1991. – 94 с.

17. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский. – М. : Педагогика, 1994. – 386 с.
18. Гавриш Н.В. Розвиток словесної творчості дітей як педагогічна проблема / Н.В. Гавриш //Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського. – Вип..12. – С.5-12.
19. Гез Н.И. Система упражнений и последовательность развития речевых умений и навыков / Н.И. Гез // Иностр. языки в школе. - 1969. - №6. – С.29-40.
20. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко – К.: Либідь, 1997. – 373 с.
21. Грипас Н.Я. Мовні ігри / Н.Я.Грипас. – Кам'янець-Подільський, 1996. – 90с.
22. Двісті ігор на уроках англійської мови / Упорядник: Павлюк А.В. — Тернопіль: Мандрівець, 2002. — 56с.
23. Державна національна програма „Освіта України. ХХІ століття”. – К.: Райдуга, 1994. – 27с.
24. Дзюбишина-Мельник Н.Я. Розвиток українського мовлення у дошкільників. Програма-довідник / Н.Я.Дзюбишина-Мельник. – К.: Освіта. 1995. - 95с.
25. Жинкин Н. И. Коммуникативная система человека и развитие речи в школе / Н. И. Жинкин // Проблемы усовершенствования содержания и методов обучения русскому языку. – М. : 1969. – С. 104-108.
26. Жорник О. Формування пізнавальної активності учнів у процесі спільної ігрової діяльності / О.Жорник // Рідна школа. — 2000. — №3. —С.37-39.
27. Запорожец А.В. Избранные психологические труды / А.В. Запорожец /Под ред. В.В.Давыдова, В.П.Зинченко: В 2-х т. Т.1. Психическое развитие ребенка. – М.: Педагогика, 1986. – 320с.
28. Зимняя И. А. Лингвopsихология речевой деятельности / И. А. Зимняя. – М. : Московский психолого-социальный институт, Воронеж : НПО «МОДЖ», 2001. – 432 с.

29. Зимняя И. А. Психология обучения неродному языку / И. А. Зимняя. – М. : Русский язык, 1989. – 222 с.
30. Игры и игровые упражнения с детьми шестилетнего возраста / Под ред. Е.И.Коваленко. – К.: Рад.шк., 1987. – 144с.
31. Кашканова Т. Г. Использование игровых форм обучения общетехническим дисциплинам в процессе формирования профессиональной направленности студентов : автореф. на соиск. учён. степ. канд. пед. наук по спец. 13.00.01. – «Педагогика и история педагогики НИИ педагогики Украины» / Татьяна Григорьевна Кашканова. – К., 1992. – 20 с.
32. Ковалик І.І. Методика лінгвістичного аналізу тексту / І.І.Ковалик, Л.І.Мацько, М.Я.Плющ. – К.: Вища школа, 1984. - 120с.
33. Кочергіна Л. Місце і роль гри у системі навчання іноземної мови/ Л. Кочергіна // Рідна школа. — 2005. — №3. — С.48-50.
34. Кравчук Д. М. Писемне мовлення учнів 1 – 3 класів : [посібник для вчителів] / Д. М. Кравчук. – К. : Рад. шк., 1984. – 136 с.
35. Крутій В. А. Активізація навчальної діяльності молодших школярів у процесі використання дидактичних ігор : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.09. – «Теорія навчання» / В. А. Крутій. – Рівне, 2001. – 19 с.
36. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі: [монографія] / Кудикіна Н. В. – К. : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2003. – 272с.
37. Лабашук М. Психологічна основа мовної діяльності. Психолінгвістика. Нейролінгвістика / М. Лабашук–Психологія мовленнєвої діяльності. – Тернопіль. – 1995. – С.29-73.
38. Ладыженская Т.А. Связная речь // Методика развития речи на уроках русского языка / Под.ред. Т.А. Ладыженской. - М: Просвещение, 1980. - С.187.

39. Лазаренко Н.І. Формування у молодших школярів поняття про слово у взаємозв'язку його лексичних та граматичних значень / Н.І.Лазаренко: Автор. дис.канд.пед.наук., К., 1993, - 24с.
40. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики : [учебник для студ. вузов, обучающихся по специальности «Психология»]. – [3-е изд.] / А. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 2003. – 287 с.
41. Леонтьев А. А. Психология общения / Леонтьев А. А. – М. : Смысл, 1997. – 365 с.
42. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1977. – 280 с.
43. Львов М.Р. Методика развития речи младших школьников/ М.Р.Львов/ Пос. для учителя. - 2-е изд., перераб. – М.: Просвещение, 1985. - 176с.
44. Люблінська Г. О. Дитяча психологія: [посібник для студентів педагогічних інститутів] / Г. О. Люблінська. – К. : Вища школа, 1974. – 355 с.
45. Мельничайко В.Я. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови. Посібник для вчителів / В.Я.Мельничайко. - К.: Рад. школа. – 1986. – 166с.
46. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах /За ред. М.І.Пентилюк: Підручник для студентів-філологів. – К.: Ленвіт, 2000. – 264с.
47. Методика обучения русскому языку в начальных классах : [учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2121 «Педагогика и методика нач. обучения»]; [М. Р. Львов, Т. Г. Рамзаева, Н. Н. Светловская]. – [2-е изд., перераб.] – М.: Просвещение, 1987. – 415 с.
48. Міщенко Л. М. Навчання молодших школярів будувати висловлювання різних типів на основі спостережень у природі : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – «Теорія та методика навчання (українська мова)» / Л. М. Міщенко. – К., 1995. – 216 с.
49. Москаленко Н.А. Застосування ігрових та мовленнєвих ситуацій / Н.А. Москаленко // Початкова школа. — 1990. — №2. — С.24-26.

50. Общение и речь: Развитие речи у детей в общении со взрослыми /Под ред. М.И.Лисиной. – М. Педагогика, 1985. – 208с.
51. Олійник Т.І. Рольова гра у навчанні англійської мови / Т.І.Олійник. – К.: Освіта, 1992. - С.4 -10.
52. Палихата Е.Я. Навчання діалогічного мовлення на ситуативній основі / Е.Я. Палихата // Початкова школа, 1991, № 10, С.32-35.
53. Палихата Е.Я. Лінгвістичні особливості діалогічного мовлення / Е.Я. Палихата // Дивослово. 1995, №3, С. 29-32.
54. Паперна Г.О. Гра як основний метод навчання дітей дошкільного віку розмовної англійської мови / Г.О.Паперна. – К.: Рад. школа, 1963. – С.8-23.
55. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иностранному говорению. – [2-е изд] / Е. И. Пассов. – М. : Просвещение, 1991. – 223 с.
56. Педагогічний словник / За ред. Ярмаченко М.Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516с.
57. Петрова Т.И. Игры и занятия по развитию речи дошкольников / Т.И.Петрова, Е.С.Петрова. – М.: Школьная Пресса, 2004. – 128с.
58. Передрій Г. Про цікаві завдання та ігрові форми роботи з української мови / Г.Передрій // Дивослово. — 2005. — №1. — С.7-14.
59. Петрушина Л. Ігри та цікаві завдання з прислів'ями / Л.Петрушина // Початкова освіта. 2004. —№45. —С.1-8.
60. Підгорна Н.І. Дидактичні ігри та пізнавальні завдання з мови / Н.І.Підгорна. – К., 1988.
61. Пироженко Т.А. Комуникативно-речевое развитие ребенка. Монография / Т.А.Пироженко.- К.- 2002. – 310с.
62. Програми для початкової загальноосвітньої школи. 1-4 класи. К. : Початкова школа. – 2006. – 432 с.
63. Проблемы дошкольной игры: Психолого-педагогический аспект / [Под ред. Н. Н. Поддьякова, Н. Я. Михайленко]; Научно-исследовательский институт дошкольного воспитания Академии педагогических наук СССР. – М. : Педагогика, 1987. – 192 с.

64. Прокопова О. Жанрові особливості народних казок та методика вивчення їх у школі / О. Прокопова // Українська література в загальноосвітній школі. 2002. – № 2. – С. 22-24.
65. Психологія. За редакцією В. А. Крутецького. – К. : Вища школа, 1978. – 284 с.
66. Психологія : [підручник] / [Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.]; за ред. Ю. Л. Трофімова. – [2-ге вид., стереотип.]. – К.: Либідь, 2000. – 558 с.
67. Розенталь Д. Э., Теленкова М. А. Словарь-справочник лингвистических терминов : [2-е изд., испр. и доп.] / Д. З. Розенталь, М. А. Теленкова. – М. : Просвещение, 1976. – 543 с.
68. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 1999. - 720с.
69. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : [підручник для студентів педагогічних факультетів] / О. Я. Савченко. – К. : Абрис, 1997. – 416 с.
70. Саюк В. Ігрові методи та їх дидактичне значення / В.Саюк // Рідна школа. — 2001.— №4. —СІ 8-20.
71. Саюк В. Навчально-ігрова діяльність на уроках географії / Валентина Саюк // Рідна школа. – 2001. – № 3. – С. 62-64.
72. Свириденко О. Допомагають дидактичні ігри / О.Свириденко // Дошкільне виховання, 1994, №10, - С.20.
73. Синиця І.О. Психологія усного мовлення учнів 4-8 класів (монолог) / І.О.Синиця. – К.: Рад.школа, 1974. – 206с.
74. Северина С.О. Дидактичні ігри та цікаві вправи на уроках української мови / С.О. Северина // БВШІ. — 2004. — №11. — С. 1-20.
75. Сіліцька І.О. Ігри, які полегшують навчання / І.О. Сіліцька // Початкова школа. — 2005. — №10 (11). — С.28-31.
76. Скалкін В.Л. Вправи з розвитку усного комунікативного мовлення / В.Л. Скалкін. – К., Рад. школа, 1978. – 129с.

77. Скарбничка ігор для розумових батьків і кмітливих дітлахів // Автори та укл. К.Крутій, Н.Маковецька. – Запоріжжя: ЛПКС.Лтд, 2000. – 204с.
78. Скуратівський Л. Вивчення мовної теми як засіб мовленнєвого розвитку учнів / Леонід Скуратівський // Українська мова і література в школі. – 2011. – № 4. – С. 27-32.
79. Слобин Д. Психолінгвістика : пер. с англ. [под ред. и с предисл. А. А. Леонтьева] / Д.Слобин, Дж. Грин. – М. : Прогресс, 1976. – 352 с.
80. Собко В. О. Підготовчі вправи до складання описів / В. О. Собко // Початкова школа. – 1986. – №9. – С. 42-47.
81. Собко В.А. Формирование у учащихся начальных классов умений составлять тексты-описания / В.А.Собко. Автор дис.канд.пед.наук. - К.,1989. – 25с.
82. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям : Вибрані твори : [у 5-ти т.] / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 3. – С. 7-279.
83. Сучасний урок української мови в початковій школі (методика і технологія навчання); [видання друге, доповнене]. – Тернопіль: Астон, 2002, – 352с.
84. Сушенцев О. Сутність пізнавальної діяльності учнів / Олександр Сушенцев // Рідна школа. – 2002. – № 11. – С. 13-15.
85. Українська мова. Енциклопедія. Редкол.: Русанівський В.М., Татаренко О.О. та ін.: „Укр. енциклопедія”, 2000. – 752с.
86. Ушинський К.Д. Избранные педагогические произведения/ К.Д. Ушинский. –М.: Просвещение, 1968. - 557с.
87. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання / К.Д. Ушинский.– Т.1. — С.326.
88. Филатов В.Н. Ситуативно-ролевые игры как средство методической подготовки студентов языкового вуза / В.Н. Филатов // Иностр.яз. в школе, 1982, №4, С.55-58.
89. Шарагова Н. Ігри на уроках української мови у 1–2 класах / Н. Шарагова // Початкова школа. – 2007. – № 9. – С. 6-10.

90. Шелехова Г. Особливості мовленнєвої змістової лінії нової програми з української (рідної) мови для 5 класу / Галина Шелехова // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 7. – С. 12-15.
91. Щербань П.М. Навчально-педагогічні ігри / П.М.Щербань. – К.: Вища школа, 1993. – 120с.
92. Эльконин Д.Б. Психология игры / Д.Б.Эльконин. – 2-е изд. – М.: